

BESZÁMOLÓK

AZ I. MAGYAR FÖLDRAJZI KONGRESSZUS

(1955 szeptember 19—23)

MIKLÓS GYULA — PÉCSI MÁRTON

Midőn pártunk és kormányunk lehetővé tette a Magyar Földrajzi Társaságnak felszabadulásunk 10. esztendejében földrajzi kongresszus rendezését, hatékonyan elősegítette, hogy bemutassuk azt a fejlődést, amit a marxizmus—leninizmus szellemében megújított magyar földrajztudomány a dialektikus és történelmi materializmus alkalmazásában a felszabadulás óta megtett.

A kongresszus alkalmat nyújtott eddigi eredményeink összefoglalására, értékelésére, és a jövő feladatainak meghatározásához kiindulásul szolgált. Az elhangzott előadások és viták értékes segítséget nyújtanak a magyar földrajztudomány második öt éves tervének kijelölésében és végrehajtásában. A kongresszus lehetőséget nyújtott annak dokumentálására is, hogy mily mértékben tud segítséget nyújtani a szocializmus építéséhez a természeti és gazdasági földrajz.

A magyar geográfusok — de külföldi geográfusok is — igen nagy érdeklődéssel és várakozással tekintettek a földrajzi kongresszus elé, ami azért is érthető volt, mert földrajztudományunk történetében *első ízben* nyílt alkalom a magyar földrajz művelőinek arra, hogy földrajzi kongresszust rendezzenek.

Az I. Magyar Földrajzi Kongresszus jelentőségét nagymértékben növelte a Szovjetunió és a népi demokratikus országok delegációinak a részvétele. A külföldi küldöttek a magyar földrajzosok mellett aktívan bekapcsolódtak a kongresszus munkájába. A baráti országok geográfusainak részvétele a kongresszusi előadásokon és vitákon, a tanulmányi kirándulásokon, látogatásaik a különféle intézményekben, a velük folytatott élénk eszmecsereket lehetővé tették a közvetlen baráti kapcsolatok kiépítését, megalapozták a termékeny együttműködést és barátságot a hazai geográfusok, a Szovjetunió és a népi demokratikus országok földrajztudósai között.

Az előadásokat és a vitákat az ország különböző részeiből összegyűlt akadémikusok, egyetemi és főiskolai tanárok, a földrajzi intézetek és a rokontudományok intézeteinek vezetői és tudományos munkatársai, a földrajzpedagógusok, valamint az Országos Tervhivatal és más intézmények szakemberei, hallgatták meg.

A kongresszus munkáját a hazai szakkörök élénk figyelemmel kísérték és valamennyi előadáson zsűfóligig megtöltötték a Tudományos Akadémia termeit.

Külföldről az alábbiak vettek részt: a *Szovjetunióból*: *Kalesznyik Sz. V.* akadémikus, a leningrádi egyetem Földrajzi Fakultásának professzora,

Lengyelországból: *Leszczycki Stanislaw*, akadémikus, a varsói Akadémiai Földrajzi Intézet vezetője, *Paszynski Janus* docens, a varsói Akadémiai Földrajzi Intézet osztályvezetője és *Galon Raymond* professor, a toruni egyetem Földrajzi Tanszékének vezetője,

Csehszlovákiából: *Vitásek František* akadémikus, a brnói egyetem Földrajzi Fakultásának vezetője és *Kunsky Josef* professor, a prágai egyetem Földrajzi Fakultásának vezetője,

Bulgáriából: *Pencsev Peter* docens, a szófiai egyetemi Földrajzi Intézet részéről és *Boriszov Ivanov*, a szófiai egyetem Ásványtani Intézetének asszisztense,

Romániából: *Sandru Ion* docens, a iaşii egyetem Földrajz-földtan Fakultásának vezetője,

a *Német Demokratikus Köztársaságból*: *Sanke Heinz* professor, a berlini Humboldt Egyetem Gazdaságföldrajzi Tanszékének vezetője és *Neef Ernst* professor, a lipcei egyetem Földrajzi Tanszékének vezetője.

Az ülések reggel 9 órakor kezdődtek és 1— $\frac{1}{2}$ -kor fejeződtek be, majd délután $\frac{1}{2}$ 4 órakor folytatódtak és este 8—9 óráig tartottak.

A szeptember 19-i megnyitó plenáris ülés után, délután és 20-án egész napon át

természeti földrajzi és gazdasági földrajzi szekcióban tartották meg az előadásokat. Ezt követően 21-én és 22-én külön természeti földrajzi és gazdasági földrajzi kirándulás volt.

23-án reggel a külföldi előadások megtartása érdekében még folytatódottak a szekció ülések; d. e. 11 órakor került sor a plenáris zárülésre.

Mint hogy az előadások és viták anyaga teljes egészében külön kiadványban közlésre kerül, e helyen csak röviden számolunk be a kongresszus lefolyásáról, az előadásokról (megtartásuk szerinti sorrendben), valamint az Akadémiai Földrajzi Főbizottságnak a kongresszust illető értékeléséről. Helyszűke miatt — sajnos — az általában igen értékes hozzászólások közléséről is le kell mondanunk.

*

A Magyar Tudományos Akadémia zsűfó-lásig megtelt dísztermében 1955. szeptember 19-én reggel 9 órakor *Fogarasi Béla* Kossuth díjas akadémikus, a Magyar Tudományos Akadémia alelnöke nyitotta meg az I. Magyar Földrajzi Kongresszust. Fogarasi Béla akadémikus rövid megnyitó beszédében rámutat a magyar földrajztudomány jelentős fejlődésére, amit a felszabadulás óta eltelt tíz év alatt megtett, megállapítja továbbá, hogy földrajztudományunk sikeresen halad előre a dialektikus és történelmi materializmus elméletének és módszerének konkrét alkalmazása terén. Ugyanakkor — úgy mond — földrajztudományunk, mint általában természettudományunk, még messze van attól, hogy a marxizmus—leninizmus alapelveinek maradék nélkül való érvényesítését megvalósítsa. Fogarasi Béla akadémikus ez alkalommal is felhívja a tudomány művelőinek a figyelmét arra, hogy a szocializmus építését csak úgy tudjuk megvalósítani, ha a tudósok erőfeszítéseket tesznek a burzsoá tudomány hagyatékainak felszámolása terén. Midőn üdvözlöi a kongresszus külföldi résztvevőit, annak a reményének ad kifejezést, hogy részvételük jelentős segítséget nyújt majd a kongresszusnak feladata elvégzésében.

A külföldi delegációk nevében *Kalesznyik Sz. V.* akadémikus köszönte meg az üdvözlést.

Ezután *Koch Ferenc*, a Magyar Földrajzi Társaság főtitkára tartotta meg »A magyar földrajztudományok felszabadulás utáni helyzete, fejlődése és feladatai« című előadását.

Koch Ferenc a dialektikus materializmus tudományelméleti álláspontjának szem-

pontjából vette kritikai vizsgálat alá a magyar földrajztudományok felszabadulás előtti útját. Néhány mondattal utalva arra a gazdasági, társadalmi és politikai helyzetre, amely e tudomány akkori fejlődését megszabta, rámutatott arra, hogy geográfiankat akkoriban általában az idealista koncepció és metafizikus metodológia jellemezte. Mindemellett súlyos hiba lenne, ha mindazt, amit a felszabadulás előtti magyar geográfia alkotott, teljes egészében elvetnénk, hiszen a régi rendszer földrajztudományának voltak olyan haladó szellemű tudósai, akik a dialektikus módszer ösztönös alkalmazásával komoly eredményeket értek el.

A felszabadulást követő évek a tétovaság, a bizonytalanság éveit. De a magyar geográfia képviselői egyre behatódobban foglalkoztak a marxizmus-leninizmussal s egyre inkább kibontakoztak a fejlődés, a feladatok körvonalai.

A megújulásban döntő szerepe volt annak, hogy a párt és a kormány szervezeti úton is segítségére sietett tudományunknak. 1949-ben felállítják a Földrajzi Könyv- és Térképtárat, mely különösen a szovjet szakirodalom megismerésében nyújtott nagy segítséget a magyar földrajz művelőinek.

Földrajztudományunk legfőbb elvi és szervezeti irányítója az 1950-ben létrehozott Akadémiai Földrajzi Főbizottság. A Földrajztudományi Kutatócsoport és a Dunántúli Tudományos Intézet — mint nevük is mutatja — a tudományos kutatás szolgálatában állanak. A fellendülést jellemzi, hogy a 80 éves tudományos múltra visszatekintő, a magyar geográfusokat összefogó Magyar Földrajzi Társaság újjáalakulva ismét megkezdte működését, felállította szakosztályait, vidéki osztályokat alakított és a földrajzi munkálatok eredményeinek publikálására további lehetőséget nyújtott azáltal, hogy a már rendszeresen megjelenő Földrajzi Értesítő mellett újra megindította folyóiratát, a Földrajzi Közleményeket. Az egyetemek és főiskolák több egyetemi tankönyvet és egyetemi tankönyvekké fejleszthető jegyzeteket adtak ki.

Ugyancsak nagy szerep vár a most meginduló »Földrajzi monográfiák« című sorozatra, amelynek megjelentetésével az a célunk, hogy az ország egy-egy tájának, illetve gazdasági körzetének korszerű leírásával hazánk természeti és gazdasági viszonyairól hű képet adjunk.

A természeti földrajz eredményeinek és jelenlegi állapotának bemutatása során előadó rámutatott a természeti földrajzi munkálatokba egyre inkább érvényesülő törekvésre, amely a gyakorlattal való

szoros kapcsolatot igyekszik szem előtt tartani. A természeti földrajz egyik főfeladata e tudomány viszonylag elmaradt ágainak (hidrogeográfia, klimatológia, talajföldrajz) olyan szintre emelése, amely biztosítaná, hogy ezek a résztudományok — a kutatási eredményeket tekintve — méltóan sorakozzanak a jelenleg még domináló geomorfológia mellé.

A gazdasági földrajz felszabadulás utáni helyzetét és eredményeit ismertette, Koch F. hangsúlyozta, hogy a kezdeti időszak főfeladata a burzsoá ideológia maradványainak felszámolása volt. További feladat a marxizmus-leninizmus elméletének és módszerének teljes érvényre juttatása, a földrajzi környezet és a társadalom kapcsolatának, a gazdasági földrajz és a politikai gazdaságtan viszonyának tisztázása. Ezek előfeltételei voltak azoknak az eredményeknek, amelyeket a gazdasági földrajz eddig elért. Koch F. végül említést tett a rayonizációs kérdésével foglalkozó legújabb munkálatokról, a szakdidaktika kérdéséről, a Magyar Földrajzi Társaság feladatairól és a Társadalom- és Természet-tudományi Ismeretterjesztő Társulat tudomány-népszerűsítő szerepéről.

Koch Ferenc főtitkár az előadásban tárgyilagosan, az eredmények, hibák és hiányosságok arányos feltárásával nagymértékben hozzájárult mind a természeti földrajz, mind a gazdasági földrajz további fejlődéséhez és előadása egyben igen értékes adalék a magyar földrajztudományok történetéhez.

Az együttes ülés befejezéséeként *Vitások Frantisek* akadémikus, a csehszlovák földrajztudomány tízéves fejlődéséről tartott referátumot.

*

A kongresszusi előadások a plenáris ülés után két szekcióban folytatódtak. A *természeti földrajzi szekcióban* 7 belföldi és 4 külföldi előadás és mintegy 50 hozzászólás hangzott el.

Délután 1/4 órakor *Szabó Pál Zoltán* tudományos intézeti igazgató, a földrajztudományok kandidátusa elnökletével *Bulla Béla* akadémiai levelező tag tartotta az első előadást »A magyar föld domborzata fejlődésének ritmusai az új-harmadkor óta a korszerű geomorfológiai szemlélet megvilágításában« címmel.

Bulla professzor a felszabadulás után elméletet dolgozott ki a felszíni domborzat fejlődésének általános érvényű magyarázatára. A szerző az elméletét dinamikus fejlődéstörténeti, összehasonlító-funkcionális, dialektikus geomorfológiai szemléletnek nevezte.

Az elmélet szerint a domborzat fejlődése nem ciklusos, mint azt Davis hirdette s nem is felfelé emelkedő, vagy lefelé szálló mennyiségi változás, mint azt Penck tanította, hanem szükségszerűen ritmikus folyamat. A ritmikus változás a szerző szerint nem zárt körforgás, mert a természeti földrajzi folyamatokban nincs megismétlődés.

A szerző kongresszusi előadásában elméletének helyességét az eddigi kutatás-eredmények alapján hazai példa bemutatásával kívánta igazolni.

Magyarország domborzatának fejlődésében az új-harmadkor óta két ritmikus fejlődésszakasz mutatott ki.

Az első ritmus a miocén elején a szávai hegységképző mozgásokat követő areális denudációs időszak.

A második ritmus a miocén helvetiai és tortoniai emeletében, a harmadik ritmus az alsó pannonban, a negyedik a felsőpannonban, az ötödik a felsőpliocénban, a hatodik szakasz a pleisztocén és a holocénban mutatható ki, hetedik ritmusnak veszi az előadó a jelenkor, az antropozóikum társadalmi munkájának felszínformáló szerepét, mely különösen az atomerő felhasználásával előre még nem is érzékelhető felszínformálást végezhet.

Bulla munkájában határozottan állást foglalt a dialektikus materializmus módszerének alkalmazása mellett. A címben megjelölt »korszerű geomorfológiai szemlélet« tulajdonképpen a szövegben ennek az állásfoglalásnak dokumentálását jelentette. Bulla a felszabadulás előtti geomorfológia »szürke pozitivistá dogmatizmusát« mint a természeti földrajz művelésének béklyóját tárgyalta, szemben a felszabadulás után tudatosított dialektikus materialista szemlélettel. Itt is, mint előző munkáiban, összefoglaló formában igazolja az általa kidolgozott új geomorfológiai szemléletet. Hangsúlyozza, hogy az endogén erők nagy jelentősége mellett az éghajlati morfológiai régiók területi rendszere szabja meg a formaképző folyamatot, hogy ezek a régiók a föld felszínén helyüket változtatták és így elhaló és születő formák ellentétére vezettek. Tételent részletesen és poligenetikus szemlélettel igazolja. A földrajzi burok fejlődésének minőségi változást jelentő szakaszai közül a tárgyalta hat szakasz az alakító belső és külső erők dialektikus dualizmusát juttatják kifejezésre, míg a hetedik szakasszal ezek az erők az emberi beavatkozással ellentétesen egyesülve a »földrajzi környezetet alakító erők dialektikus realizmusával« minőségileg ezáltal is új szakasszá válnak.

A hozzászólók (sorrendben : *Galon Raymond* egyetemi tanár, *Kalesznyik Sz. V.* akadémikus, *Neej Ernst* egyetemi tanár, *Kádár László* egyetemi tanár, *Sümegehy József* főgeológus, *Láng Sándor* egyetemi docens és *Szabó Pál Zoltán* tudományos intézeti igazgató) egyaránt méltatták az előadás elvi jelentőségét s azt, hogy az előadó a dialektikus materializmus módszerét alkalmazva új elméletet alkotott.

Bulla Béla viszontválasza után *Szabó Imre* akadémikus bejelentette, hogy ez az előadás egyben Bullának akadémiai székfoglaló előadása is volt. Az egyértelműen pozitíve értékelt székfoglalót elfogadta és azt a II. osztály vezetősége elé terjesztette.

A természeti földrajzi szekció második előadását *Láng Sándor* egyetemi docens tartotta »A magyar föld természeti földrajzi, főleg geomorfológiai kutatásának módszerei« címmel.

Az előadás alap gondolata a hazai természeti földrajzi kutatások módszereinek revízió alá való vétele és egyben az újfajta kutatóeljárások és azok eredményeinek bemutatása. Kutatásaink ugyanis nem öncélúak, nem pusztán csak a magyar földrajztudomány felvirágoztatása és továbbfejlesztése érdekében történnek, hanem olyan tudományos eredményekre is szert kell tennünk, amelyek gazdasági életünknek is hasznára, népünk jólétének emelésére is szolgálnak. Korábban kutatóink a földfelszín formáit, az atmoszféra folyamatait, a vízrajz törvényszerűségeit többnyire csak egyféle nézőpontból vizsgálták és nem voltak tekintettel a földrajzi burok összes jelenségeinek kölcsönhatására, valamint a fejlődés törvényszerűségeire. Népgazdaságunk erőforrásaihoz azonban nemcsak a szorosabb értelemben vett — iparilag hasznosítható — ásványi nyersanyagok tartoznak, hanem az országunk egész felszíne, talaja, az alatta fekvő szilárdkéreggel, a rajta keringő vizekkel, a felszínre nehezedő levegőburokkal és a hazánk területére jutó élővilággal együtt. Mindezek tanulmányozása, bonyolult kölcsönhatásuk megismerése, sokszor csak fáradtságos kutatómunkával való felderítése, esetleg a már jól ismert kölcsönhatások alapján értékelt erőforrások népgazdasági szempontból való exponálása a hazai természeti geográfus feladata.

Ezért tehát szükség van kutatómódszereink revízió alá való vételére is. Ma már a régi módszerrel szakítunk és a természeti környezet jelenségeit összefüggéseikben, kölcsönhatásukban és kölcsönös fejlődésükben vizsgáljuk. E módszerrel természetesen eredményeink is megszorozódnak.

Mindezek előrebocsátásával és alapján került sorra a kongresszusi előadáson a földfelszíni formák, az éghajlat, a vízrajz, a természetes növénytakaró és a talajviszonyok új kutatómódszerének a bemutatása.

Láng Sándor előadásából kitűnt, hogy a felszabadulás utáni 10 év folyamán egyre inkább alkalmazott módszerek döntő fejlődési fordulatot jelentenek a felszabadulás előtti állapottal szemben. Láng a földrajzi tervmunkálatok során a természeti földrajz minden ágát művelte, így előadásában is nemcsak a geomorfológiai kutatási módszerekről beszélt, hanem módszert jelölt meg a többi természeti földrajzi ág kutatására is. A természeti földrajzi kutatás módszertana még nem készült el, éppen ezért volt fontos Láng előadása, amely a kezdeti lépéseket adta meg és ösztönzött a további munkára.

A hozzászólók (*Szabó Pál Zoltán* tudományos intézeti igazgató és *Wagner Richárd* egyetemi tanár) a komplex természeti földrajzi vizsgálati módszerek természetességét és nagy jelentőségét méltatták. A Földrajztudományi Kutatócsoport munkatársai (*Pécsi Márton*, *Góczán László*, *Marosi Sándor*) pedig hangoztatták, hogy az eddigi módszereken túlmenően újakat kell kialakítani, melyek a gyakorlat terén is több segítséget adnak.

Szeptember 20-án reggel *Kádár László* egyetemi tanár, a földrajzi tudományok kandidátusa előadásával folytatódott a szekcióülés. Az elnöki tisztséget *Kéz Andor* egyetemi tanár, a földrajzi tudományok kandidátusa látta el.

Kádár László »A hordalékkúpok fejlődése« c. előadásában szétválasztja a meredek lejtők fiatal lepusztulását tanúsító keskeny törmelékkúpok és az ezektől minőségileg eltérő, a hegység lábát s magát a hegységet keresztvező vízfolyások szélesen elterülő lapos folyami hordalékból felépült hantjait. Ez utóbbi forma megnevezésére — az eddig általánosan használt törmelékkúp kifejezés helyett — a *hordalékkúp* elnevezés használatát ajánlja, hangsúlyozva azt, hogy az utóbbiak keletkezése minőségileg eltér az előbbiektől.

Kádár professzor pontosan ismertette a hordalékkúpok kialakulásának folyamatát. Eszerint a hordalékkúp fejlődése tereplépcső keletkezésével indul meg, ezután a folyó felsőszakasz jelleggel szurdokszerű völgyet vág magának és hátráló eróziója igen gyors. Eközben megindul a síkság fölött a hordalékkúp épülése, a szurdok végén völgytalp és völgykapu alakul ki, a hordalékkúp feje lassú hátrálással benyomul a völgykapun át az áttöréses völgybe is.

A szurdokban rohamosan csökken a folyó esése s így a tereplépcső magasságkülönbsége mind hosszabb szakaszra oszlik el. A szintkülönbség csökkenése addig tart, hogy a folyó felsőszakasz jellege a középszakasz jelleg felé közeledik. A völgykapuban kanyarogni kezd a folyó. Ettől kezdve a hordalékkúp felszíne a völgykapuban nem magasodik tovább, hanem hirtelen alacsonyabb szintre esik vissza. Korábbi magasabb szintjét terraszá alakítja át. Kádár professzor a hordalékkúpon kialakult teraszokat a hordalékkúpok fejlődésének törvényszerűségéből vezeti le, vagyis nem szükséges a hordalékkúp teraszképződéséhez semmiféle külső okot feltételezni. Az előadásból megismerhetjük a hordalékkúp további fejlődésének irányát is, melyet már más külső erők (defláció, szoliflukció stb.) alakítanak tovább.

A szerző az előadásában nyomatékosan hangsúlyozza, hogy az ún. völgyi, illetve átmenő teraszok és a tektonikus eredetű stadiális teraszok mellett nagyobb figyelmet kell fordítanunk a meanderteraszokra, ezeket mutatja ki a Duna visegrádi szorosában. A hazai terasz-kutatók során ezideig ugyanis meanderteraszok képződésének lehetőségeivel, illetve azok létevel nem számoltak.

A Cholnoky-féle folyószakaszjelleg elméletét Kádár professzor továbbfejlesztve új értelmezést adott a középszakaszjellegű folyó mechanizmusának menetére. Elmélete jelentős lépés a folyók által létrehozott eróziós és akkumulációs formák és a folyók általános hidrológiai törvényszerűségei között fennálló összefüggések feltárására.

Kádár professzornak előadásában az eróziós folyamatok menetét, azok törvényszerűségét a dialektikus módszer alkalmazásával tüzetesebben sikerült meghatározni. A folyóvíz alakítani terméke szerinte a munkafeladat és az energiamentiség ellentétesen és ritmusosan hullámzó folyamatából jön létre. A folyóvíz mechanizmusa újabb törvényszerűségeinek kimutatása gyakorlati segítséget is fog jelenteni a vízepítkezések számára.

A hozzászólók (sorrendben: *Sümeghy József* főgeológus, *Miháltz István* egyetemi tanár, *Pécsi Márton* tudományos munkatárs, *Láng Sándor* egyetemi docens, *Balla György* aspiráns és *Neef Ernst* lipcsei egyetemi tanár) Kádár professzor előadását — ámbár véleményük szerint egyes részletek még nem kellőképpen tisztáztak — jelentős lépésnek tartották az eróziós elmélet terén.

A szekció e napi második előadását *Pécsi Márton* tudományos munkatárs tartotta »A Dunavölgy magyarországi sza-

kaszának kialakulása« címmel. Az eddig végzett kutatások eredményei eléggé eltértek egymástól, ezeket figyelembe véve és *Pécsi Márton* saját kutatási eredményei alapján a Dunavölgy hazai szakaszának új teraszmorfológiai rendszerét ismertette. Szerinte a Dunavölgy hazai szakaszán 8 teraszszintet lehet kimutatni. A magasabb teraszok azonban csak a középhegységi szakaszon találhatóak meg. Az azonos korú teraszszintek azonban általában nem jellemezhetők egy bizonyos magassági adattal, mert a különböző szerkezetű területeken keresztül menő Dunavölgyben a terasz kialakulása után ható fiatal kéregmozgások a teraszszinteket eredeti magassági helyzetükből annál jobban kimozdították, menél régebbi a terasz. Számszerű adatokat is közöl az előadó a fiatal, főleg a pleisztocénban, de még a holocénban is ható tektonikus mozgások mértékéről. Az előadó rámutat arra, hogy a teraszmorfológiai és völgyfejlődéstörténeti kutatásokkal a gyakorlati szempontból is fontos fiatal mozgások mértékét és helyét jól ki lehet mutatni. A Dunának a visegrádi szoroson való áttörését — a korábbi megállapításokkal szemben kissé azt fiatalítva — a felső pliocén időre helyezi. A felvetett problémát *Pécsi Márton* előtt geológusok és geográfusok egyaránt vizsgálták. Az eddigi völgyfejlődési kutatómódszerek alkalmazásán túlmenően a teraszok biztosabb azonosítása érdekében *Pécsi Ásvány* és köztetani vizsgálatokat is végzett. Nagy gondot fordított a gerinces faunaleletek begyűjtésére is, továbbá az édesvízi mészkőtakarók korának tüzetesebb meghatározására.

Előadó a nyolc teraszszint keletkezéséből a szerkezeti és paleoklimatikus hatások együttesét, a fejlődés szakaszos folyamatait tárja fel. Részletes teraszvizsgálatai alapján igazolta a fiatal kéregmozgások nagy jelentőségét. Ezek a mozgások egyeztek a Dunazug hegység más, alaktani kérdéseinek vizsgálati eredményeivel. A fiatal kéregmozgások alapján az előadó arra a fontos következtetésre jutott, hogy a teraszos mély völgyek kialakulásában az eddiginél nagyobb mértékben kell számolnunk a fiatal kéregmozgások szerepével.

A helyszíni tanulmányúton *Pécsi Márton* részletesen ismertette a teraszok rendjét és összetartozását, továbbá a Móri árkon átfolyó Ósduna képződményeket. *Pécsi* kutatásai nyomán ugyanis úgy látszik, hogy a Móri árokban is az Ósduna ópleisztocén ágával kell számolnunk.

A hozzászólók közül *Kéz Andor* professzor az újpleisztocén terasz megkettőződését nem látta elfogadhatónak. Az előadás és *Kéz Andor* hozzászólása nagy

vitát váltott ki főképp a pleisztocén kronológia alaktani emlékeinek egyeztetése terén. A vitában sorrendben még a következők vettek részt: *Sümegehy József* főgeológus, *Bacsák György*, a föld- és ásványtani tudományok doktora, *Erdélyi Mihály* geológus, *Marosi Sándor* tudományos munkatárs, *Kádár László* egyetemi tanár, a földrajztudományok kandidátusa, *Góczán László* tudományos munkatárs, *Miháltz István* egyetemi tanár, *Adám László* tanársegéd és *Székely András* aspiráns.

A következő előadó *Borsy Zoltán* egyetemi adjunktus volt, aki »A Bereg — szatmári vízrendszer kialakulása« címmel tartott előadást. Előadó rétegtani, archeológiai és pollenanalitikai vizsgálati eredmények összevetésével világhosszú igyekszik deríteni az északkelet-magyarországi elhagyott, különböző méretű folyómedrek problematikájára. Megállapítása szerint a jelenlegi folyóhálózat fiatal, óholocén eredetű. A pleisztocén végén a nyírségi törmelékű fejlődése még tartott. A Tisza összegyűjtve keleti oldalának mellékfolyóit az Ér völgyén át folyt le és Csongrád táján érte el mai lefolyási irányát. Ezen a helyzeten a Szatmári síkság fenyő-nyírkori fokozatos süllyedése jelentős változást hozott, összekapcsolva a Beregi síkság és a Bodrogköz, valamint a bodrogi ártér süllyedésével, aminek a bekövetkezésével a Tisza felvette mai, Nyírséget megkerülő futását. A Szatmári síkság csatlakozó folyói, a Szamos, Kraszna, Tur csak a tölgykorban foglalták el végleges helyüket, addig a hegyek alján képzett törmelékjén gyakran változtatták medrüket. Felhívja a figyelmet azoknak a folyómedreknek a vizsgálatára, melyeket ugyanazon folyó különböző vízbőséggel hozott létre, mint a Szamos esetében látszik.

Mint a hozzászólásokból is kitudt (*Somogyi Sándor* aspiráns, *Láng Sándor* egyetemi docens, *Pinczés Zoltán* aspiráns) az előadás jó példa volt arra, hogy kisebb természetű földrajzi egységet hogyan kell helyesen módszertanilag feldolgozni. Az előadás szakmai szempontból is értékes előadás volt, bár helyi jellege miatt nagyobb vitára nem nyújtott alkalmat. Gyakorlati szempontból is értékes az előadás, mivel a fiatal kéregmozgások szerepére, azok mértékére is rámutatott, a geofizikus kutatók érdeklődését is felkeltette, mert megállapításait hasznosítani tudják.

A délutáni ülésen, melynek elnöke *Kádár László* egyetemi tanár, a földrajztudományok kandidátusa volt, *Wagner Richárd* egyetemi tanár, a földrajzi tudományok kandidátusa tartotta meg a

»Mikroklímaterések térképezése« című előadását.

Wagner Richárd ismertette felfogását a szubsztrátumokról, a táj és a légkör kölcsönhatásában kialakuló éghajlatról, az éghajlat oszthatatlanságáról, a klíma rendszertani osztályozásának szükségességéről. A mikroklíma keletkezése főtényezőinek taglalása után nagyságrendi kérdéseit tárgyalta és megállapította, hogy különböző rendű mikroklímaterések egymástól elkülöníthetők. Ezek kritériumainak megadása után állást foglalt a mikroklímaterések és mikroklímák térképezésének megoldhatósága mellett. Az előadáshoz a hosszűbéri és az ülési futóhomok területéről mutatott be mikroklíma térkép-vázlatot, valamint a tiszazugi homokterületről mikroklímaterék keresztszelvényét.

A vita hozzászólói (sorrendben: *Kakas József* meteorológus, *A. Nagy Miklós* főiskolai tanár, *Hajósy Ferenc* klimatológus, *Zólyomi Bálint* akadémikus, *Dobosi Zoltán* egyetemi docens, *Kalesznyik* akadémikus és végül elnök *Kádár László* professzor) igen pozitívan értékelték az előadásban elhangzottakat. Az előadásban különösen két fontos momentumra hívták fel a figyelmet. 1. Az éghajlat olyképpen keletkezik, hogy a táj kölcsönhatásban van az atmoszférával. 2. Az éghajlat nem osztható, csak osztályozni tudjuk. Ezekből a tényekből azt a következtetést lehet levonni, hogy a mikroklímát nem lehet a szubsztrátumtól függetlenül vizsgálni és a legjobb éghajlatosztályozást ugyanazon elvek szerint kell végezni, amely elvek szerint a tájat osztályozzuk. Az osztályozás elveinek ilyen egyezése még jobban összekötné a klimatológiát a természeti földrajzzal.

Az előadás a természeti földrajzi szekeció jelentős nyereménye volt. A főképp morfológiai jellegű előadások mellett a hazai mikroklímakutatások fejlettségét bizonyította természeti földrajzi szempontból. A különböző rendű mikroklímaterések egymástól való elkülöníthetőségének kritériumait megadta, ezzel a mikroklímák térképezésének alapját lefektette.

A következő előadás, *Paszynski Janus* lengyel klimatológus »Kisklímakutatások Lengyelországban« című értekezését *Marosi Sándor* tudományos munkatárs olvassa fel. (Kisklímán szerző helyi klímát ért.)

A szerző célkitűzésében elsősorban a felszínformáknak a helyi klímára való hatásvizsgálata szerepelt, különös tekintettel a mezőgazdaságra. Egyidejűleg igyekezett fényt deríteni a késői fagyok problémáira is. Tekintettel volt a felszín különböző növényi borítottságára is. A nyert helyi

klima észlelési adatokat viszonyította a makroklima értékekhez.

Wagner professzor hozzászólásában kiemelte, hogy a bemutatott módszer gyors és geográfusok számára nagyon hasznos, a makroklimatikus viszonyokkal való összehasonlítás egyszerű.

Paszynski professzor előadásával a keddi (IX. 20-i) előadásorozat lezárult. Az előadások 23-án délelőtt, a tanulmányút után folytatódtak.

Pénteken, 23-án reggel 9 órakor ugyan-csak Kádár László elnökletével Szabó Pál Zoltán a Dunántúli Tudományos Intézet igazgatója, a földrajzi tudományok kandidátusa szerepelt tulajdonképpen két témával.

1. »A karsztkutatás népgazdasági jelentősége« című értekezését az érdeklődő résztvevők közt nyomtatásban osztotta szét, mint a »Dunántúli Tudományos Gyűjtemény« első közleményét. Ebben tömören összefoglalta az egész hazai karsztkutatás lényeges eredményeit, melyeket a geográfusok, geológusok, geofizikusok és a műszaki szakemberek a fel-szabadulás óta elérték, és a népgazdaság érdekében hasznosítottak.

2. »A karszt mint klimatikus morfológiai probléma«.

Szabó P. Zoltán a klimatörténetet a karsz-tos formák fejlődésének történetével hozza kapcsolatba, vagyis a miocén és a pliocén kori klíma jellemzéséhez a karsztos fel-színnek fejlődéséből adatokat szerezhetünk. A miocénnél idősebb karsztformák általánosan fedett karsztformák, s helyenként a trópusinak minősülő kúparszt romjaira emlékeztetnek. A miocénben a karsztos tönkfel-színnek voltak a jelentősek s meg-szülydéssel mélykarszttá alakultak át.

A mai karsztos formák kialakulásának kezdetei a pannon emeletig nyúlnak vissza. A megemelkedő tönkös felszínnekben hasa-dékbarlangok és kúrtők keletkeztek. A plio-cénből a pleisztocénbe való átmenet karsz-tos formáinak alakulására nagy hatással volt a román, főleg ujomán orogén fázis kiemelő hatása, azáltal a felszín alatti korróziós tevékenység érvényesüléséhez jutott. A pleisztocén karsztosodás folyamata-t Szabó Pál Zoltán bővebben ismerteti és megállapítja, hogy a karsztos forma-kincsünk nagyobb mérvű emlékei a Würm előttiék. A Würm - glaciálisok alatt kedvezőtlen körülmények voltak a karsztoso-dásra. A jelenkori éghajlati viszonyok a karsztosodás földalatti tevékenységének erősödésére utalnak. Az előadás a karsztos formák jelenlegi orográfiai helyzetéből a fiatal kéregmozgások mértékének bemu-tatására adatokat és jó módszert tartalmaz.

A hozzászólók közül Kretzói Miklós, a föld- és ásványtani tudományok dok-tora a paleontológiai eredményeinek helyes klimatörténeti felhasználására mutatott rá. A többi hozzászóló — Jakucs László geológus, Láng Sándor egyetemi docens, Leél-Össy Sándor egyetemi tanársegéd — főképp a mai karsztosodási folyamat idő-járásai és éghajlati tényezőinek szerepét fejtegették. A külföldi résztvevők (Kalesz-nyik Sz. V. akadémikus és Galon R. pro-fesszor) hasonló hazai vizsgálataik ered-ményeire hivatkoztak.

Miután Kádár elnök összefoglalta az elő-adás tanulságait, a külföldi küldöttek közül Galon Raymund toruni egyetemi tanár két rövidebb értekezését Somogyi Sándor aspiráns olvasta fel.

1. »Geomorfológiai térképezés Lengyel-országban«.

Lengyelországban néhány év óta folyik 1:50 000 mértékű geomorfológiai térkép készítése. A térképek azonos szempontok szerint készülnek. A munkába hét egyetem földrajzi intézete kapcsolódik be. Ézideig 50 000 km² térképezését végezték el.

A geomorfológiai térkép tartalma a következő:

a) a formák morфомetrikus tulajdonsága (pl. viszonylagos magasságok, lejtésszögek), b) a domborzat morfografikus elemei (pl. síkság, halmok, lejtő), c) a formák keletkezése (pl. völgyteraszok, eróziós fel-színek, denudációlépcsők, gleccserkarak, végmorénák, dűnék), d) a formák geoló-giai kora (pl. pliocén eróziós felszínnek, pleisztocén teraszok, késő glaciális dűnék, fiatal eróziós bevágódás).

A geomorfológiai térkép a domborzat poligenetikus fejlődését teljes mértékben és tisztán juttatja kifejezésre.

A lengyel morfológusok a geomorfoló-giai térképet a természeti földrajzi táj leg-fontosabb komponensei képének értel-mezik. A morfológiai térképpel párhuzamosan elkészítik a terület ugyanolyan mértékű hidrográfiai térképét is, s ezen-kívül hidrológiai és klimatológiai tanul-mányokat is folytatnak. Mindezeknek a végső célja a természeti földrajzi táj szabatos komplex feltárása tudományos és gyakorlati célok érdekében.

2. »Újabb negyedkori kutatások Len-gyelországban« címmel tartott második előadásában Galon professzor összefog-lalóan ismerteti a lengyel morfológusok-nak a glaciális formák tanulmányozásában eddig elért eredményeit. Lengyelország ugyanis a típusos glaciális formák hazája.

Az új kutatások a negyedkor következő problémáit ölelik fel: 1. A pleisztocén előtti altalaj befolyása a negyedkori üledé-kek vastagságára és domborzati formáira.

2. Az eljegesedések száma és azok kiterjedése. A glaciális, fluvioglaciális üledékek rétegtani viszonyai, keletkezési idejük pontosabb meghatározása. 3. A formák fejlődése az utolsó glaciálisban és a poszt-glaciálisban.

A hozzászólásokat (*Kretzói Miklós*, a föld- és ásványtani tudományok doktora, *Láng Sándor* egyetemi docens) összegezve és azokhoz csatlakozva *Kádár* elnök rámutatott, hogy milyen tanulságos volt a magyar földrajzosok számára az elhangzott két előadás, és abbéli nézetének adott kifejezést, ha sikerülne együttműködést teremteni a lengyel geomorfológusokkal úgy, hogy magyar geomorfológusok dolgozának Lengyelországban, a lengyelek pedig segítenének a magyarországi kutatásokban, ebből csak haszna lenne a magyar geomorfológiának.

A következő külföldi előadónak *Pencsev Peter* bolgár egyetemi docensnek »Bulgária hidrológiai problémáiról« c. értekezését *Pécsi Márton* tudományos munkatárs olvasta fel.

Pencsev előadása első részében ismertette a bolgár hidrológiai és hidrogeográfiai kutatások történetét. Rámutatott a felszabadulás előtti tudományos munka néhány nehézségére és főleg a hidrogeográfia elhanyagoltágára. Csak a felszabadulás utáni megváltozott politikai helyzet alapján kitűzött új vízgazdálkodási program tette halaszthatatlanul szükségessé a hidrológiai és hidrogeográfiai megfigyelések, kutatások kibővítését.

Ez az új vízgazdálkodási program a tudományos kutatást is nagyon fel lendítette. Az ilyen irányú tudományos kutatásban — előadó véleménye szerint — a geográfus munkájának is nagy szerepe van.

Az előadásban tájékoztatást kaptunk a bolgár folyókon, tavakon, a Fekete-tengeren végzett folyamatos megfigyelések eredményeiről, továbbá a folyókon épült és készülöben levő víztárolók, vízierőművek létesítésének természeti földrajzi feltételeiről. Az előadás annyi kérdést felvetését váltotta ki, hogy ezekkel kapcsolatban felkérték *Pencsev* docenst, tartson majd újabb előadást a Földrajzi Társaságban, amit ő október 14-én készségesen meg is tartott.

*

Az előadásokat összefoglalva megállapítható, hogy a természeti földrajzi előadók elvi alapon a dialektikus materializmus módszerének alkalmazásával igyekeztek dolgozni. *Bulla Béla* előadásában az új összehasonlító, dinamikus geomorfológiai elméletének alkalmazását, hazánk domborzati képe kialakulásának első dialektikus folyamatát rajzolta meg. *Kádár László*

szintén a dialektika módszerének tudatos alkalmazásával igyekezett a folyóvíz mozgásának törvényszerűségét feltárni. Az ideológiai alapelvek érvényesítése a szakmai területen azonban még bizonytalan, nem teljes, sok probléma tisztázását követeli meg. Az előadások túlnyomóan a geomorfológia területéről valók voltak. Gyakorlati jelentőségük azonban figyelemreméltó. *Pécsi Márton* és *Borsy Zoltán* dolgozatát a geofizikusok tanulmányozták, *Wagner Richárd* »Mikroklímaterésegek térképezése« c. dolgozatát közvetlen gyakorlati értékű. *Szabó Pál Zoltán* »A karszt kutatás népgazdasági jelentősége« c. dolgozatában az eddigi ilyen természetű eredményeket foglalta össze. *Láng Sándor* pedig értékes új mutatót nyújtott a kutatómódszerekre. Sajnos hiányoztak a kimondottan elvi módszertani kérdések, a természeti földrajz iskolai tanításának, nevelőértékének, népszerűsítésének kérdéseit fejtegető előadások, de hiányoztak a vízföldrajzi és biogeográfiai munkák is. A mikroklímakutatás jelentős fejlődést mutat, hiányzik azonban a természeti geográfus terepmunkájához tartozó egyszerűbb felszerelésű és gyorsabb vizsgálati eljárások kidolgozása. Az ilyen módszer az országos érvényű feldolgozást nagyban elősegítené.

A kongresszus e szekciójának mérlege pozitív volt és jelentős lépéssel vitt közelebb elvi és szakmai kérdések tisztázásához.

*

A természeti földrajzi szekció ülésével párhuzamosan folytak a gazdasági földrajzi szekció ülésai. Az első és egyben a legkiemelkedőbb előadást — mely mintegy egységbe foglalta a következő előadásokat, azáltal, hogy a megfelelő helyen utalt a felvetett problémák bővebb kifejtésére, a csatlakozó referátumok keretében — *Markos György*, a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Gazdasági Földrajzi Tanszékének vezetője tartotta.

Az előadás címe: »A földrajzi munkamegosztás elméleti alapkérdései és gyakorlati feladatai«.

A témaválasztás fontosságát elméletileg indokolja, hogy a termelés földrajzi elosztásának tanulmányozása magában foglalja a földrajzi — területi — munkamegosztást, valamint az egyes körzetek vizsgálatát. De gyakorlatilag is rendkívül fontos a témaválasztás, hiszen a földrajzi munkamegosztás tervszerű kialakítása a népgazdasági tervezésnek egyik fontos feltétele, illetve feladata.

Tárgyalva a társadalom viszonyát a természeti földrajzi környezethez — mely viszony meghatározott törvények szerint alakul — előadó rámutatott, hogy a

társadalom termelő erőinek fejlettségétől és a termelési viszonyoktól függően az ember a természeti földrajzi környezetnek egyre több elemét állíthatja szolgálatába.

Ezeket a lehetőségeket az előadó földrajzi potenciáknak nevezte. A földrajzi potenciál tehát társadalmi-történeti kategória.

A földrajzi munkamegosztás nem természeti földrajzi egységek, hanem társadalmi közösségek között fejlődik ki. Bár a földrajzi munkamegosztás a termelőerők fejlődésének eredménye, ömaga is befolyásolja a termelőerők fejlődését. A szocialista, vagy a szocializmust építő társadalomban a munkamegosztás arányos, tervszerű kialakítására törekednek. A munkamegosztás országban belüli alapegysége a gazdasági körzet. A gazdasági körzetek objektíve léteznek, s főképpen gazdasági-társadalmi hatóerők következtében szükségyszerűen alakulnak ki és fejlődnek. Minthogy a körzet a földrajzi munkamegosztás egysége, tehát társadalmi-gazdasági kategória, ezért nem lehet azonos a tájjal, mely természeti földrajzi egység.

A szocialista rayonizálás felöleli az ország egész területét. Az egyes körzetek azonban tovább tagolódók, mind ágazatilag, mind területileg egyre kevésbé komplex gazdaságföldrajzi egységekre. Ezek az egységek azonban sajátos módon kapcsolódnak a rayon legfőbb funkcióihoz.

A befejező részben az előadó az elmélet és gyakorlat, a gazdasági földrajz és a földrajzi tervezés kapcsolatának kérdését tárgyalta.

A gazdasági földrajznak mint tudomány feladata az adott országban a termelés földrajzi elosztásnak vizsgálata. A földrajzi tervezés mint a gazdaságpolitika egy részének feladata többek között a gazdasági földrajz megállapításaira is támaszkodva az, hogy kidolgozza a gazdasági körzetek fejlesztési tervét.

Előadó végül megállapította annak szükségességét, hogy a gazdasági vezető szervek gazdaságpolitikájuk és a földrajzi tervezés számára igényeljék a tudományos alátámasztást, másrészt a tudománynak az elért eredményekkel valóban a gyakorlatot kell szolgálnia.

Markos György bevezető referátuma lényegileg összefoglalása és továbbfejlesztése volt annak az elméleti és módszertani munkának, amelyet az előadó és a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Gazdasági Földrajzi Tanszékén dolgozó és ekörül csoportosuló munkatársai az elmúlt évek során kidolgoztak. Az előadás gondolatmenete és felépítése következetes, világos és logikus volt. Az első ízben felvetett és kifejtett elméleti és módszertani kérdéseket és megállapításokat a hozzászólók

többsége elfogadta. Így végérvényesen tisztázottnak tekinthető a földrajzi munkamegosztás sajátos jellege a kapitalizmusban és a szocializmusban. A hozzászólók (Sanke Heinz professzor, Leszczycki Stanisław professzor) lényegileg elismerték a rayon és a gazdasági körzet közötti megkülönböztetés szükségességét, a rayon objektív jellegét, az integráns rayonizálás elvét. Az elméleti fejtegetéseket szerencsésen egészítették ki a magyarországi utalások. Bár az előadás döntően elméleti és metodikai jellegű volt, távolabbi koncepcióiban gyakorlati jelentőségűvé válhat. Az előadásos hozzászóló tervhivatali szakemberek (Kórodi József főelőadó, Sztankóczy Zoltán főosztályvezető), valamint Vider Ferenc az Építőipari Műszaki Egyetem Városépítéstan Tanszékének adjunktusa sem az előadás tartalmi mondanivalójával polemizáltak, hanem az elmélet és a gyakorlat kapcsolatának kérdését igyekeztek tisztázni, illetve előbbrevinni.

A szekció második előadását Wallner Ernő egyetemi docens tartotta »A magyar mezőgazdaság szocialista átalakulásának földrajzi vonatkozásai két Tolna megyei község példáján« címmel.

Az előadó Paks és Gerjen községek 1945 előtti és jelenlegi gazdasági szerkezetét vizsgálva, kimutatta azokat a változásokat, melyek a mezőgazdaság minden egyes ágában, a termelés szerkezetében, a népesség osztálytagozódásában beállottak.

E változások fő indítóokai társadalmiak, amelyek mellett a természeti tényezők szerepe nem volt döntő. A felszabadulás előtti birtokkép a 17. századtól alig módosult. Mind Pakson, mind Gerjenben általában a birtokrészesedés szabta meg a mezőgazdasági termelés módját. A földreform eredményeként átalakult a birtokkép. A két községben a régi birtokviszonyok hatással voltak a mezőgazdaság szocialista átalakulására. Az állami gazdaságok aránya járási viszonylatban vezet, de a termelőszövetkezetek aránya még kicsi. A termelési viszonyok a községekben a fejlődés átmeneti szakaszában vannak.

A lakosság osztálytagozódásában beállt változás igen nagyarányú, Gerjenben pl. a mai mezőgazdasági munkásság a múltbeli cselédmunkásságnak még a felét sem teszi ki. Pakson az arány kb. egy a kettőhöz. Viszont mindkét helyen tekintélyes mértékben emelkedett az önálló birtokosok száma.

Az előadás további részében részletesen megismertük a két község mezőgazdasági termelését, a művelési ágak eloszlását az

egyed termények vetésterületének részese-
sedési arányát, az állattartás sajátosságait
stb. mind az egyéni, mind a szocialista
szektorban. Végül betekintést nyertünk a
két község településviszonyaiba és a
szocialista fejlődés nyomán várható tele-
pülésszerkezeti változásokba.

Az előadás elé nagy várakozással tekin-
tettek a szakemberek, mert azt várták,
hogy metodikai szempontból példaszzerű
bizonyítékokat sorakoztat fel az előadó
amellett, hogy a kis egység vizsgálatára
is lehetőséget nyújt országos problémák
helyes megítéléséhez és elméleti általánosí-
tásokra. Az előadó aprólékos részletes-
séggel elemezte a két kiválasztott, de egy-
mástól két különböző Tolna megyei község
mezőgazdasági alakulását. A célkitűzés
és az alkalmazott módszer általános elis-
merést nyert, azonban *Bernáth Tivadar*
egyetemi tanársegéd, *Sárfalvi Béla* tudomá-
nyos munkatárs, részben pedig *Eördegh*
Béla egyetemi adjunktus rámutatott arra,
hogy a két kiválasztott község sem Tolna
megyei, sem országos viszonylatban nem
tekinthető tipikusnak, ami megnehezíti
a következtetések levonását. Ugyancsak
megnehezíti a helyes szemlélet kialakítását
az 1935. évi mezőgazdasági összeírás
tendenciózus kategorizálása, amely egy-
sége foglalja az 5—50 holdas gazdaságo-
kat. A hozzászólók a módszert illetően
egyed kiegészítések bevezetését látták szük-
ségesnek.

A szekció első napi ülése *Koch Ferenc*
zárószavaival ért véget.

A második napi ülés első előadásaként
Wallner Ernő egyetemi docens elnökle-
te mellett, *Gyenes Lajos* egyetemi docensnek
»A magyarországi termőtáj kutatások tör-
ténete, módszerei és eredményei« című
témája szerepelt.

Az előadó a bevezetőben hangsúlyozta,
hogy a termőtájkutatás a mezőgazda-
sági rayonizálás szerves része, egyik
fontos alapfeltétele. Az előadásból megis-
merhettük az úgynevezett bejárásos mód-
szert. A termőtáj kutató a mezőgazdasági
termelés okszerű elhelyezése céljából kis
területen felméri, megvizsgálja és perspek-
tívkusan értékeli a természet és földrajzi
környezetet, s a társadalmi tényezők
adta lehetőségeket. A természeti földrajzi
tényezők vizsgálatán kívül a termőtáj-
kutatás kiterjed az egyes növények termés-
átlagának, tájfajtajának vizsgálatára, továb-
bá a piac-, az út-, a tárolási, a feldolgozási,
az exportlehetőségek, munkaerőellátás hely-
színi értékelésére. A sokrétűséget igénylő
vizsgálatok szorgalmas adatgyűjtésen,
majd térképezésen alapulnak. Továbbiak-
ban előadó történelmi áttekintés kereté-

ben a termőtájkutatásnak főleg a fel-
szabadulás utáni eredményeiről számolt be.

A korreferensek közül *Elek László*
tudományos munkatárs a *Kertészeti és*
Szőlészeti Kutató Intézet gyümölcs-termő-
táj kutatásáról számolt be. *Bezzegh Sándor*
műszaki igazgató pedig térképezési mód-
szerét ismertette.

A hozzászólók (*Kulin István*, a Mete-
orológiai Intézet főosztályvezetője, *Kara-
kasevich Károly* főiskolai adjunktus, *Görög*
László, az OT munkatársa, *Koch Ferenc*
főtítká, *Enyedi György* tanársegéd, *Lett-
rich Edit* aspiráns) sok részletre mutattak
rá, amelyeknek figyelembevételével to-
vábbi eredményeket lehet elérni.

Gyenes Lajos előadása mind tudomány-
elméleti, mind gyakorlati szempontból
nagy jelentőségű. Tudományos metodikai
szempontból a gazdaságföldrajzi kutató-
munka módszereinek elmélyítését és pon-
tosabbá tételét szolgálja. Gyakorlatilag
a kérdés azért jelentős, mert mezőgazda-
ságunk szocialista átépítésével kapoco-
latban már a közeljövőben megmutatkozik
a szükségessége annak, hogy nagyüzemi
mezőgazdaságunk termelését termelőkör-
zetek szerint szakosítsuk, illetve a külön-
böző kultúrák számára megfelelő tudomá-
nyos apparátussal kutassuk fel a termé-
szeti földrajzi és társadalmi-gazdasági
szempontból optimális területeket. A ma-
gyarországi termőtáj kutatások eddigi
módszereinek és eredményeinek kritikai
értékelése feltétlenül nagymértékben köze-
lebb visz ehhez a célkitűzéshez. Az előadás
hibájául lehet felróni, hogy abban a gazda-
sági, illetőleg a gazdasági földrajzi problé-
mák hátrányára előtérbe kerültek az agro-
technikai kérdések.

A szekció második előadását ezen a
napon *Kolta János* tudományos munkatárs
tartotta »Baranya megye demográfiai sajá-
tosságainak gazdaságföldrajzi vizsgálata«
címmel.

Az előadó bemutatta, hogy milyen módon
váltzott meg a megye gazdasági arculata
annak következtében, hogy 1945 után
a megyében jelentős népesség-kicserélődés
történt. A megye területére költözött
lakosság magával hozta régi lakóterületé-
nek jellegzetes gazdasági kultúráját, amely-
nek következtében a megyében a mező-
gazdaság hagyományos vonásai elhalvá-
nyultak. *Kolta J.* összefoglalójában nyo-
matékosan felhívta a figyelmet arra, hogy
a népességföldrajzi sajátosságok kutatása
mennyire fontos, hiszen ezek segítségével
a tervező szervek lényegesen eredménye-
sebb és gazdaságosabb munkát végez-
hetnek.

Az előadás döntő mértékben demog-
ráfiai, statisztikai jellegű volt és nem

annyira a településszerkezet gazdaságföldrajzi, mint inkább közigazgatási problematikájára helyezte a fő súlyt. Mindamellet az előadás anyaga érdekesen mutat be, milyen változások következnek be valamely területen, ha oda más munkaszokásokkal, új népesség költözik be.

A hozzászólók (*Thüring Lajos*, az Országos Statisztikai Hivatal osztályvezetője, *Boros Ferenc* tudományos munkatárs, *Havas Gáborné* tanársegéd és *Tajti Erzsébet* tudományos munkatárs) a kutatások kiegészítésére, illetve kiigazítására tett javaslatok mellett kivétel nélkül hangsúlyozták a lakosságföldrajzi vizsgálatok szükségességét, ezért a gazdasági földrajznak ezzel az ágával a jövőben bővebben kell foglalkoznunk, ami viszont azt a kérdést állítja elénk, hogy a lakosságföldrajz elméleti kérdéseit és metodikáját kidolgozzuk.

A délutáni ülésen *Markos György* tanácskezelő egyetemi docens elnökölt.

Elsőként *Berényi Dénes* egyetemi tanár tartotta meg »A búza állományéghajlata« című előadását.

Berényi professzor hét év óta folyó pallagi kutatáseredményeit foglalta össze. A búza állományéghajlatát különböző növekedési stádiumban vizsgálta és hasonlította össze a csupasz terület viszonyaival. Összevetette a ritka és sűrű állomány hőmérsékleti viszonyait, párhuzamot vont a búza és rozs állományéghajlata között. Minden év időjárásában különleges jellegzetes állományszerkezet alakul ki, úgyhogy a növényzetnélküli körzethez képest ugyanannak a fajta búzának az állományéghajlata sajátosságai változnak. Taglalta az állományéghajlatok kialakulásának további tényezőit és a keresztvetés kedvező hatását az állományklímára.

Az értékes előadáshoz hozzászólva, *Bacsó Nándor* egyetemi tanár, a földrajzi tudományok kandidátusa, aláhúzta Berényi eredményeit, külön kiemelve azt a tényt, hogy az állományéghajlat pontos ismerete nélkül az agrometeorológiai kutatás nem eredményes. *Szilágyi Tibor*, a Meteorológiai Intézet osztályvezetője hozzászólásában kiemelte az ismerttetett kutatási eredményeket és összefüggéseket, és rámutatott ezek gyakorlati értékére. *Gyenes Lajos* egyetemi docens az aratási eltolódásra és egyéb fenológiai vonatkozásokra, az országos viszonylatban beálló fáziseltolódásokra mutatott rá.

Berényi Dénes előadását a búza állományéghajlatáról azért fogadta nagy érdeklődés, mert a hazai agrometeorológiai kutatás jó példájának ígérkezett. Az előadás a hozzáfűzött várakozásokat beváltotta. Részletesen elemezte a búzatermelés mikroklímatis feltételeit, ebből általános termelési,

illetve agrotechnikai konzekvenciákat vont le. A téma jellegéből kifolyólag végkövetkeztetései inkább agrotechnikai, mint gazdasági földrajzi jellegűek. Ez nem von le az előadás mikroklimatológiai szempontból tekintett értékéből, egy földrajzi kongresszuson azonban kívánatos lett volna a felvetett probléma geográfikusabb tárgyalása (különböző búzafajták az ország különböző területén, különböző adottságok természeti és gazdasági adottságok mellett). A hozzászólók szintén viszonylag szűkebb szakmai szempontból tárgyalták az anyagot.

Berényi professzor előadását követően *G. Szabó Mihály* egyetemi adjunktus *Enyedi György* tanárséggel közösen kidolgozott értekezését: »Mezőgazdasági körzetek érték- és áruterelésének gazdaságföldrajzi vizsgálata a Körösvidék és a Déltiszántúl példáján« címmel olvasta fel.

Az előadás alap gondolata, hogy a mezőgazdasági körzetek arculata a hagyományos vizsgálati módszerekkel csupán elnagyoltan rajzolható meg. Az úgynevezett természetes mennyiségek összefüggéseit jelző mutatók (művelési ágak megoszlása, vetésterület megoszlása, növénytermesztés szerkezete, állatsűrűség stb.) alapján a körzetek határikijelölése sem végezhető el megbízhatóan. Ezért az előadók a mezőgazdasági számításokon alapuló módszerek bevezetését ajánlják a mezőgazdasági termelés földrajzi megoszlásának vizsgálatára és tervezésére. Ilyen módszer az egyes területi vizsgálati egységek (például községek) mezőgazdasági termelése értékének és áruterelésének vizsgálata. A szerzők arra hivatkoznak, hogy adott időpontban az egyes mezőgazdasági termékek jelentőségét csakis a bennük megtestesülő társadalmilag szükséges élő- és holtmunka, az érték alapján lehet egybevetni. Így módon azok a vonások, melyek főbb körvonalakban a hagyományos vizsgálati módszerekkel is megmutatkoznak, élesebb megvilágítást kapnak, a határesetek elkülönülnek. Ezáltal lehetővé válik a mezőgazdasági körzethatárok lineáris megvonása is. De a termelési színvonal megítélése szempontjából nem közömbös az sem, hogy a vizsgált terület mely mezőgazdasági termékekkel és milyen mértékben vesz részt az országos munkamegosztásban, vagyis az egyes termékek közül mennyi a vizsgált terület áruterelése. Ez különösen fontos az egyes területek közti munkamegosztás megtervezésének szempontjából. Szerzők e kérdések alapján bemutatták és megokolták a déltiszántúli és a Körös vidéki mezőgazdasági termelési körzetek elkülönítését. Hasonlóan részletesen elemezték a makói hagyma-

vidék árutermelését, és ennek alapján megállapították a hagymatermelés ágazati körzeteit. A körzethatárok kijelölésekor az árutermelés fokát és tömegét tekintették a leglényezesebbnek, minthogy a makói hagymakörzetre az árutermelés jellemző.

G. Szabó és Enyedi elméleti és gyakorlati szempontból egyaránt fontos kérdéseket vetettek fel a körzethatárok kijelölésének metodikájáról az áru- és értéktermelés alapján. A mezőgazdasági árutermelés fejlesztésével a tervszerű munkamegosztás és gazdasági körzetbeosztás kialakításával ez a látszólag elméleti metodikai probléma gyakorlati jelentőségűvé válik és helyes megoldása és alkalmazása elősegítheti a jó tervezést. A módszer a hozzászólók megítélése szerint (*Györkös Erzsébet* egyetemi adjunktus, *Görög László*, az OT munkatársa) bár kiegészítésre, részletesebb kidolgozásra szorul, járható utat jelent. Az anyag használhatóságát bizonyos mértékig befolyásolja az a tény, hogy a szerzők mindössze egy év adatai alapján végezték el számításukat. Az előadásnak nem volt feladata a kiválasztott terület komplex elemzése, s ez a vitában félreértésre adott alkalmat.

A keddi szekció ülés befejező előadását *Sárfalvi Béla* tudományos munkatárs tartotta aki »A homoki gazdálkodás fejlődése a Duna—Tisza közén« c. tanulmányát olvasta fel.

Az előadó öt időkeresztmetszet alapján mutatta be, hogy a Duna—Tisza-közi homokterület birtokba vétele hogyan, milyen természeti földrajzi és társadalmi-gazdasági feltételek között ment végbe, és hogyan változott a terület mezőgazdasági szerepe, illetve értéke a társadalom fejlődésének különböző szakaszaiban.

A települési hálózatról szólva előadó kimutatta, hogy az a homokterületen gazdasági birtokbavételtől függően későn, viszont az eltérő birtokviszonyok következtében elég sűrűn kialakult.

Előadó ezután a művelési ágak, valamint a szántóföldi növények földrajzi megoszlását elemezte. Beszélt továbbá a termelékenység, a belterjesség további fokozása céljából szükséges helyesebb területi munkamegosztás kialakítására vonatkozó feladatokról (talajjavítás, gépesítés, vetésforgó alkalmazás, nagyarányú erdősítés, a külterjes mezőgazdaság helyett szőlő és gyümölcs telepítés, öntözés).

Az előadó végül is levonja azt a következtetést, hogy a mai állapotban a jelenlegi kisárutermelés keretei között jelentős változás nem várható, s rámutatott azokra a különleges adottságokra, amelyeket a mezőgazdaság szocialista átszer-

vezése során e területen figyelembe kell venni.

Korpás Emil egyetemi docens, az előadás talajgeográfiai vonatkozásait egészítette ki, *Asztalos István* tudományos munkatárs a terület gépesítési problémáiról beszélt, *Eördegh Béla* egyetemi adjunktus a homoki talaj javításának fontosságáról szólt. *Bernáth Tivadar* egyetemi tanársegéd szerint az előadásnak jobban figyelembe kellett volna vennie a 30-as évek válsága során felmerült problémákat.

Sárfalvi Béla a megadott szűk keretek között alapján véve helyes szemlélettel elemezte a Duna—Tisza köze mezőgazdaságát. A maximumát adta annak, ami szűkre szabott keretek között adható volt. A tárgyalásban igen jelentős helyet foglalt el a történelmi elem, és ez feltétlenül helyes volt. Emellett a perspektíva és a népgazdasági, illetve a jelen gazdasági földrajzi vonatkozások is kellő hangsúlyhoz jutottak. A komplex gazdasági földrajzi témánál az előadó helyesen vette figyelembe a szorosabb értelemben vett gazdasági, illetve perspektívikus termelési kérdéseket.

A külföldi küldöttek előadására 23-án, a tanulmányút befejezte után került sor.

Leszczycki Stanislaw, a varsói akadémiai Földrajzi Intézet igazgatója »Kutatások az elmaradt területek megművelésének érdekében« címmel tartott előadást.

Az előadó 15 pontban foglalta össze azokat a szempontokat, amelyek alapján a járásokra vonatkozó vizsgálatok Lengyelországban folynak. A vizsgálatok közvetlen célja, hogy a Tervhivatal számára, esetleg a Tervhivatal utatitása szerint eljárva a továbbfejlesztésre vonatkozó javaslatokat kidolgozza.

Az előadásban sok olyan momentum szerepelt, amelyek hazai kutatóinkat közelebről érdekelték. *Wallner Ernő* egyetemi docens és mások számos kérdést tettek fel, illetve számos kérdés közelebbi megvilágítását kérték, amit az előadó készségesen teljesített.

A gazdasági földrajzi szekció befejező előadásaként *Sandru Ion*, a iași egyetem tanácskezelő docense ismertette a szekcióval a Romániában folyó gazdasági földrajzi munkálatokat. Különösen két témáról beszélt az előadó részletesebben.

Huși város gazdaságföldrajzi feldolgozása. A városról a iași egyetem földrajzi kollektívája 22 különböző, — részben természeti földrajzi — részben gazdasági-népeségi stb. — térképfelvételt készített. A részlet-térképekről aztán szintézist készítettek. Ilyen módon a geográfusoknak sikerült a tervezők rendelkezésére bocsátani a

feltétlenül szükséges dokumentációs adatokat. Pl. az alanti következtetésekre jutottak. 1. Új területi elosztással el lehet érní, hogy a város területe 30%-kal kisebb legyen, ugyanakkor olyan feltételeket lehet teremteni, amelyek következtében a város lakossága a jelenleginek a háromszorosára emelkedhetnék. 2. Új területi elosztás révén a város sajátos klímája lehetővé tenné klimatikus üdü-lők létesítését. 3. A város olyan külső képet nyerne, amely megkönnyítené az urbanizálódást. 4. A helyi erőforrások ésszerű felhasználásával megváltozna a város és a környék gazdasági profilja.

Előadásának második felében *Sandra docens Paçani körzet gazdaságföldrajzi problémáit* vizsgálta. A térképek a probléma megoldásában itt is nagyon fontos jelentőséget tulajdonított.

A nagy érdeklődéssel hallgatott előadás után ugyancsak számos kérdés hangzott el, amikre az előadó kimerítő választ adott. Ezután *Koch Ferenc* elnök köszönetet mondva az előadóknak és a hozzászólóknak, amiért elősegítették a kongresszus sikerét, a szekcióülést berekesztette.

*

Összefoglalóan fel kell vetnünk a kérdést, helyesen tükrözték-e a *gazdasági földrajzi szekció előadásai* és vitái az elmúlt években lefolytatott tudományos munkát? A kérdésre nem lehet egyértelműen felelni.

A témaválasztásnál kívánatos lett volna az elméleti, ágazati és regionális témák olyan csoportosítása, hogy egy ipari vagy mezőgazdasági ágazat országos vizsgálata, esetleg egy rayon komplex elemzése is sorra kerüljön, mert ez tükrözne volna valóban a lefolytatott munka slypontját. Másrésztől azonban, mint ezt *Koch Ferenc* bevezető referátuma is hangsúlyozta, a magyar gazdasági földrajz semmit nem vehetett át burzsoá elődeitől, csupán a tényanyagot, ezért az elmúlt évek során főfeladat volt saját elméleti alapjainak, módszertanának, tárgyválasztásának tisztázása.

A hazai gazdasági földrajzban fennálló két irányzat, illetve iskola eltérő szemléleti módja is mélyebb tisztázásra vár. Megállapítható, hogy míg az elmúlt évek folyamán a magyar gazdasági földrajz képviselői — főleg a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Gazdasági Földrajzi Tanszékének kollektívája — a fejlődés jellegével indokolhatóan a politikai gazdaságtannal való kapcsolatokat hangsúlyozták, a kongresszuson már nagyobb figyelmet szenteltek a természeti földrajzi alapoknak is. Ugyanígy egy bizonyos kiegyenlítődés, illetve egészséges közeledés jelei mutat-

koznak a két irányzat között, melynek értelmében megfelelő munkamegosztásban és szereposztásban arányos helyet kap az aprómunka és a nagyvonalú perspektívikus vizsgálat is. Csupán e két fajta módszer, illetve szemléleti mód teszi lehetségessé a gazdasági földrajzi munka teljességét, csak ily módon válík lehetővé a gazdasági politika, azaz a területi tervezési munka alátámasztása.

Az elméleti metodikai anyag előtérbe helyezése annyiban ment a gazdasági földrajzi tényanyag rovására, amennyiben túl nagy helyet foglaltak el a mezőgazdasági jellegű témák, (*Wallner Ernő, Gyenes Lajos, Berényi Dénes, G. Szabó — Enyedí és Súrjalvi Béla* előadásai), egy előadó foglalkozott népességföldrajzzal (*Kolta János*) s csupán a bevezető referátum tárgyalt ipari és általános népgazdasági problémákat.

Ez fejlődésünk jelen szakaszában, amikor ismét különleges hangsúllyal kerülnek előtérbe a szocialista mezőgazdaság problémái, még bizonyos fokig indokoltnak is tekinthető.

*

A természeti földrajzi és a gazdasági földrajzi szekciók üléseinek befejeztével nyomban megkezdődött a plenáris záróülés. Az elnöki tisztséget *Ligeti Lajos* akadémikus, a Magyar Tudományos Akadémia alelnöke látta el. A záróülés egyetlen előadását *Kalesznyik Sz. V.* szovjet akadémikus tartotta »A természeti földrajz elméleti alapjairól« címen.

Minden tudomány fő kritériuma a maga szabatosan meghatározott kutatástárgya. A szovjet geográfusok a természeti földrajz kutatástárgyát a Föld földrajzi vagy tájburkának nevezik. »Összetétele és szerkezete bonyolult volta és a benne lezajló folyamatok intenzitása következtében élesen kiemelkedik a Föld általános szerkezetéből és különleges tanulmányozást igényel.« A földrajzi burok nem csupán a talaj, a szerves lények, a felszíni formák s egyéb összetevő részek egymástól kölcsönösen függő létezésétől és fejlődésétől függ.

A tájburoknek mint egységes és oszthatatlan rendszernek a kutatása a természeti földrajz feladata. A rendszer egyes részének vizsgálata már a résztudományok feladata.

Kalesznyik akadémikus az előadás során ismerteti azokat az alapvető törvényeket és törvényszerűségeket, amelyeket a természeti földrajz állapított meg. Ilyenek az övezetesség, a zonalitás, az azonalitás törvénye, a Föld tájburkának fejlődés-törvénye. *Kalesznyik* akadémikus kiemeli azt a szintén alapvető törvényszerűséget, hogy a tájburokban végbemenő körforgá-

sok sajátos válfajai a különböző ritmikus mozgások.

»A ritmusosság a tájburok elválaszthatatlan tulajdonsága, de a ritmusok ugyanúgy, mint a többi körforgás, szintén nem teljesen zárt körök, hanem cikloid pályákkal ábrázolhatók. Pl. a Nap körül forgó Föld a térnek nem ugyanarra a pontjára tér vissza, ahonnan évi körforgása kezdetén elindult«.

A mélyenszántó előadás után *Bulla Béla* akadémikus, a Magyar Földrajzi Társaság elnöke, mindenekelőtt pártunknak, kormányunknak és a Magyar Tudományos Akadémiának tolmácsolta a magyar geográfusok háláját és köszönetét azért a támogatásért, amellyel lehetővé tették, hogy kongresszusunkat megrendezhessük. Majd felvázolta az egyes előadások és az egész kongresszus mérlegét. Minthogy megállapításai általában szerepelnek az Akadémiai Földrajzi Főbizottság értékelésében, ismertetésüktől ehelyütt eltekintünk. *Bulla* akadémikus beszéde után *Kalesznyik* akadémikus a külföldiek nevében köszönetet mondott a szíves vendéglátásért és további sikereket kívánt a magyar földrajzosoknak. Ezt követően *Pencsev* egyetemi docens javasolta, hogy az eddigi gyakorlattól eltérően a kultúregyezmény keretében a külföldi tanulmányutakra biztosított anyagiakat a jövőben több geográfus között osszák el, továbbá javasolta, adjanak módot arra, hogy a tudósok egymást kölcsönösen meghívassák. Végül azt javasolta, hogy a földrajzszakos egyetemisták termelési gyakorlatukat valamely baráti országban folytassák. Ezzel meg lehetne jutalmazni a kitűnő végzettségű hallgatókat, ami egyben a földrajzképzés színvonalát is emelné. A kongresszus a javaslatot lelkesedéssel elfogadta és *Ligeti* akadémikus, elnök ígéretet tett, hogy azt a Főbizottság elé terjeszteti.

Ezután *Neef* professzor emelkedett szólásra, aki ugyancsak köszönetét fejezte ki a baráti vendéglátásért és azért, hogy hazánkban alkalma volt sok tapasztalatot szerezni.

Végezetül *Ligeti* akadémikus, elnök zárószavában a földrajzi kongresszus jelentőségét méltatta. Kiemelte, hogy a most bezáruló földrajzi kongresszusnak két körülmény kölcsönöz különös jelentőséget. Elsősorban az, hogy a felszabadulás óta — hála népi demokráciánk gondoskodásának — a földrajzi tudományok legtöbb ágában eredményes kutató munkát folytattak, amelyet méltán tárhattak a külföldi szakemberek elé. Másodsorban az, hogy a baráti országok neves geográfusainak aktív részvétele jelentős mértékben hozzájárult további munkánk fellendítéséhez. Ez a

kongresszus — úgymond — fontos tényezője volt a Szovjetunió és a népi demokráciák közötti barátságos együttműködésnek.

*

Pár szóval meg kell emlékeznünk a természeti földrajzi és a gazdasági földrajzi szekciók tanulmányútjáról.

A természeti földrajzi szekció kirándulásán mintegy 120 geográfus, földrajztanár és egyetemi hallgató vett részt három autóbuzson. Az útvonal Budapest—Visegrád — Dorog — Dunaalmás — Tata — Kisbér — Mór — Várpalota — Balatonfüred — Tihany — Badacsony — Kallai medence — Enying — Cece — Paks — Sztálinváros — Budapest volt. *Góczán László* és *Marosi Sándor* erre az alkalomra térképvezérléssel ellátott útmutatót szerkesztettek, amit sokszorosítva a résztvevők rendelkezésére bocsátottak. Az útmutató rövid ismertetést nyújtott az útbaeső, vagy az útról látható természeti vagy gazdasági földrajzi objektumokról. A két nap, sajnos, igen kevésnek bizonyult a programhoz. Ennek ellenére a tanulmányút jól sikerült, mivel a hazai és külföldi szakemberek számos kérdést vitáltak meg és ezek során nagyon hasznos tapasztalatcsere alakult ki. A tudományos problémák egy részére helyes magyarázatot sikerült adni a terepen, de még többnek a megoldására kaptunk hasznos kutatásmódszertani és elvi segítséget. A beszámoló keretében a viták tartalmi kérdéseire nem térhetünk ki, csak megemlítjük, hogy a legtöbb vita a teraszmorfológia, a törmélképképződés, a löszképződés és pleisztocén kronológia tudományos problémái körül forgott.

A gazdasági földrajzi szekció a következő utat tette meg: Budapest — Velencei tó — Várpalota — Veszprém — Ajka — Halimba — Nyirád — Tapolcai-medence — Tihany — Balatonfüred — Lepsény — Székesfehérvár — Sztálinváros — Kecskemét — Nagykörös — Cegléd — Budapest. E tanulmányi út útmutatóját *Asztalos István* és *Bora Gyula* készítették el. Az ismertetés különösen a külföldi vendégeknek tett jó szolgálatot.

A tanulmányutat minden zökkenő nélkül programszerűen, időben fejeztük be.

Mint külföldi vendégeink kifejezték, a kétnapos kirándulás igen tanulságos volt és ma már teljesen más szemmel látják országunkat, mint amilyen elképzeléssel Magyarországra jöttek.

Mindenesetre a két szekciókirándulás a gazdag szakmai programon túlmenően igen bensőséges, közvetlen baráti kapcsolatok kiépítését, elmélyítését tette lehetővé és további termékeny nemzetközi együtt-

működés kialakítására ösztönözte a földrajztudomány képviselőit.

*

A Magyar Tudományos Akadémia Földrajzi Főbizottsága általában megtárgyalva az I. Magyar Földrajzi Kongresszust, értékelésében többek között a következőket állapította meg:

»Az első magyar földrajzi kongresszuson elhangzott előadások és viták ismét bizonyítékaul szolgálnak annak az engelsi tételnek, miszerint, ha a termelés szükségletei meghatározott igénnyel lépnek fel, ez jobban fejleszti a tudományokat, mint tíz egyetem. Tény az, hogy a magyar földrajztudomány történetében s a több mint 80 éves Földrajzi Társaság fennállása óta először kerülhetett sor arra, hogy a magyar földrajzi tudományok képviselői hazai nemzetközi jellegű kongresszuson számolhattak be munkájukról. Ez a tény már önmagában nagy jelentőségű és egyben bizonyítéka annak, hogy a párt és a kormány, illetve a Magyar Tudományos Akadémia megteremtette azokat az anyagi előfeltételeket, amelyek lehetővé tették, hogy a földrajztudomány a vele szemben támasztott követelményeknek eleget tegyen, vagy legalább is ezt megközelítse.

A kongresszuson elhangzott előadások és viták mind természeti, mind gazdasági földrajzi vonatkozásban nagy mennyiségű és új tényanyagot tártak fel, amelyek megismerése csak az elmúlt években folytatott rendszeres és tervszerű munkával volt lehetséges. A kongresszus egész munkáján végigvonult ama törekvés, hogy a természeti és gazdasági földrajzi problémákat a marxizmus-leninizmus szellemében, a dialektikus és történelmi materializmus elvi alapján állva, ennek módszereivel közelítse meg.

»A kongresszuson a természeti földrajz képviselői is az eddiginél eredményesebben törekedtek arra, hogy kapcsolatot találjanak a gyakorlati feladatokkal, bár az eddigi eredmények még nem kielégítőek, mint erre a módszertani előadás is rámutatott, s javaslatot tettek a jövőre nézve arra, hogy a természeti földrajzi kutatók egyre több olyan kutatási eredményeket érjenek el, amelyek a gyakorlatot mindjobban segíteni tudják.

»A gazdasági földrajzi szekció munkájában már évek óta megnyilvánul az a határozott irányzat, amely a gazdasági alapvizsgálatán túlmenően igyekszik a termelés hasznára lenni, a termelés földrajzi elhelyezkedésének elméleti megalapozása révén. Miután a törekvését hosszú ideig tartó elméleti és gyakorlati kutatómunka előzte meg, ennek eredménye is megmutat-

kozott. . . »Végeredményben mindkét szekció azt nyújtotta, amit eddig végzett munkája alapján adhatott.

»Mindkét szekciónak megnyilvánult a törekvés, az átfogó, nagy perspektívájú témák kiválasztására, bár egyes előadásokban kevésbé lényeges részletkérdések is szerepeltek. A múlt örökségével való küzdelem egyenlőtlensége okozza, hogy az elméleti és metodikai kérdések még nem eléggé tisztázottak. Ugyanazon tudomány művelői eltérő módszerekkel igyekeznek tárgyakat megközelíteni. Mindkét szekció általában eredményesen mutatta be eddigi munkásságát, de az egyes témák kiválasztásában jobban lehetett volna vigyázni arra, hogy az egyes témákörök, illetve diszciplínák arányosabban jussanak szerephez és valóban tükrözzék az elmúlt években végzett munka minden oldalát és mozzanatát. A természeti földrajzi szekciónál túlságosan előtérbe kerültek a geomorfológiai problémák, más diszciplínák rovására. Kívánatos volna, hogy a jövőben a természeti földrajz más ágazatai is még inkább felsorakozzanak a geomorfológia mellé, mind annak színvonalát, mind a munkálatok széles körét illetően. Ugyancsak kívánatos volna, hogy a gazdasági földrajzi kutatómunka művelői a mezőgazdasági problémák mellett bátrabban foglalkozzanak ipari és általában öszzgazdasági problémákkal. Sem a természeti folyamatok, sem a társadalmi jelenségek összefüggései nem érthetők meg, ha azokat csak egy szempontból vizsgáljuk. A szocializmust építő népi demokrácia joggal megkövetelheti minden tudománytól a komplex szemléleti módot és módszereket.

»Különös jelentőségűvé válhat a földrajzi kongresszus munkája, ha azt társadalmi-gazdasági fejlődésünk jelenlegi szakaszának szempontjából értékeljük. Első öt éves tervünk befejezése után, második öt éves tervünk megkezdése előtt az elmúlt fejlődés kritikai értékelése alapján nagyobb mértékben kell foglalkoznunk hazánk természeti földrajzi és gazdasági adottságaival és sajátosságaival, a lehetőségek, a perspektívák és a korlátok helyes felismerésével. A geográfusok elmúlt évek folyamán végzett munkája az összegyűjtött tárgyi anyag és a helyes összefüggések felderítése alapján elméletileg jól megalapozott módon járulhat hozzá hazánk természeti és gazdasági adottságainak jobb felhasználásához, illetve tervezésünk jobb tudományos megalapozottságához.

A továbbiakban a Főbizottság a földrajzi tudományos munka további irányvonalát az alábbiakban jelölte meg:

I. Természeti földrajz.

1. A természeti földrajzi elméleti kérdések további fokozottabb vizsgálata, vitája, a marxista alapvetésű, dinamikus fejlődéstörténeti összehasonlító geomorfológiai szemlélet részletes kidolgozása. Az egyes kérdések kidolgozását az egyes intézetek előre vegyék be tervükbe.

2. A természeti földrajz egyes ágaira olyan kutatómódszertani elveket kell a továbbiakban kidolgozni, amelyek a gyakorlati kérdések megoldásához is egyre közelebb viszik a kutatókat.

3. A következő ötéves terv során a gazdasági földrajz művelőivel közösen el kell készíteni a komplex természeti és gazdasági földrajzi szempontú kutatások módszertani elvét.

4. Ugyancsak a második ötéves terv alatt kell kidolgozni a geomorfológiai térképezés módszereit, mely a népgazdaság igényeit legjobban fogja szolgálni.

5. A vízrajzi, talajtani, növényföldrajzi és éghajlati kutatásokra sokkal több gondot kell fordítani; arányosításra van szükség.

6. Tudománytörténet terén szükséges, hogy értékeljük a felszabadulás előtti földrajzi irányzatokat és elkészítsük a földrajztudomány teljes értékelő történetét.

II. Gazdasági földrajz.

1. Az eddig elvégzett elméleti és módszertani munka mellett és ezen túlmenően az eddigi elért eredményekre építve, ki kell finomítani a kutatási módszereket, főleg a térképes ábrázolás terén.

2. Törekedni kell a gazdasági földrajzi tematika szélesebb és átfogóbb természeti

földrajzi vonatkozásainak kimunkálására (komplex kutatás).

3. A legközelebbi jövőben ki kell dolgozni, illetve az eddig végzett részletmunka alapján be kell fejezni Magyarország gazdasági földrajzának nagyvonalú kidolgozását oly módon, hogy ez a gazdaságpolitikát intéző párt- és kormányservek számára támpontul szolgálhasson a szocialista jellegű földrajzi munkamegosztás kidolgozására, illetve a termelés földrajzi elhelyezése stb. számára.

4. A Magyar Tudományos Akadémia más bizottságaival és az operatív szervekkel egyetértésben ki kell dolgozni Magyarország hipotetikus gazdasági körzeti beosztását.

5. Részletekbemenő kutatómunkát kell folytatni kisebb és nagyobb területeken, a gazdasági körzetek és alkörzetek, termő-tájak sajátosságainak fejlődési és fejlesztési irányának megállapítása érdekében.

6. Kapcsolatokat kell teremteni a Szovjetunió és a népi demokratikus országok gazdasági földrajzi és területi tervezési szerveivel, tapasztalatesere céljából.

7. Zárós határidőn belül ki kell dolgozni az ötéves tudományos tervvel koordinálva a- idevonatkozó ütemezett munkatervet, intézetekre és személyekre felbontva.

Végezetül a Főbizottság foglalkozva a rendezvény szervezésével, megállapította, hogy az általában jó volt, ami nagymértékben hozzájárult a kongresszus tartalmi sikeréhez. A Főbizottság a kongresszusi szervezőbizottságnak, *Bora Gyulának*, *Hanicsek Zsuzsannának*, *Pécsi Mártonnak* és *Sárfalvi Bélának* a kongresszus szervezése terén végzett odaadó és körültekintő munkájukért köszönetét fejezte ki.

AZ I. MAGYAR FÖLDRAJZI KONGRESSZUSON ELHANGZOTT ELŐADÁSOK :

I. A plenáris megnyitó ülésen :

Koch Ferenc: A magyar földrajzi tudományok felszabadulás utáni helyzete, fejlődése és feladatai.

II. A természeti földrajzi szekció ülésén :

Bulla Béla: A magyar föld domborzata fejlődésének ritmusai az újharmadkor óta a korszerű geomorfológiai szemlélet megvilágításában.

Láng Sándor: A magyar föld természeti földrajzi, főleg geomorfológiai kutatásának módszerei.

Kádár László: Hordalékkúpok fejlődése.

Pécsi Márton: A Dunavölgy magyarországi szakaszának kialakulása.

Borsy Zoltán: A Bereg—szatmári vízrendszer kialakulása.

Wagner Richárd: Mikroklíma térségek térképezése.

Szabó Pál Zoltán: A karsztkutatás népgazdasági jelentősége ; a karszt mint klimatikus morfológiai probléma.

III. A gazdasági földrajzi szekció ülésén :

Markos György: A földrajzi munkamegosztás elméleti alapkérdései és gyakorlati feladatai.

Wallner Ernő: A magyar mezőgazdaság szocialista átalakulásának földrajzi vonatkozásai két Tolna megyei község példáján.

Gyenes Lajos: A magyarországi termőtájkutatások története, módszerei és eredményei.

Kolta János: Baranya megye demográfiai sajátosságainak gazdaságföldrajzi vizsgálata.

Berényi Dénes: A búza állományéghajlata.

G. Szabó Mihály — Enyedi György: Mezőgazdasági körzetek érték- és árutermelésének gazdaságföldrajzi vizsgálata a Körösvidék és Déltiszántúl példáján.

Sárjfalvi Béla: A homoki gazdálkodás, fejlődése a Duna—Tisza közén.

IV. Külföldi vendégek előadásai

A plenáris megnyitó ülésen :

Vitásek František: A csehszlovák földrajz helyzete és időszerű problémái.

A természeti földrajzi szekció ülésén :

Galon Raymund: 1. Geomorfológiai térképezés Lengyelországban.

2. Újabb negyedkori kutatások Lengyelországban.

Pencsev Peter: Bulgária hidrológiai problémáiról.

Paszynski Janus: Kisklíma kutatások Lengyelországban.

A gazdasági földrajzi szekció ülésén :

Leszczycki Stanislaw: Kutatások az elmaradt területek megművelésének érdekében.

Sandru Ion: Huși város gazdaságföldrajzi feldolgozása és Pașcani körzet gazdaságföldrajzi problémái.

A plenáris záróülésen :

Kalesznyik Sz. V.: A természeti földrajz elméleti alapjairól.